

פ' דברים תשס"ט

1 ספר דברים פרק א

להם מהעבירות שבע ואלו הן, תלונות המדבר, וחטא פעור, והמרתם על ים סוף, וחטא המרגלים, ודבת המן, ומחלקותו של קרח, ועון העגל. והנה תפל ולבן דבר אחד הם, ועל כן הם שבעה, על שם שכתוב (ויקרא כו) ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם. ועל הטעם הזה יהוה משה להזכיר תמיד בספר הזה ה' אלהינו ה' אלהיך מה שלא תמצא כן בשאר הספרים הקודמים, והכוונה על מדת הדין, ואב לכלן (דברים ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, ואמר אש אוכלה, כלומר ממה שראית בראש ההר, והבן זה:

א אלה הדברים אשר דבר משה אל־כל־ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין־פארן ובין־תפל ולבן וְחֶצְרֵת וְדִי זָקָב: ב אחד עשר יום מִתְּרֵב דָּרָךְ הַר־שְׁעִיר עד קדש ברנע: ג וְיָהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דָּבַר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: ד אַחֲרֵי הַכְּתוּבָה אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הַחֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן וְאֵת עֹוג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאֶדְרָעִי: ה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאַרְץ מֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֶמְרוֹ:

2 מהר"ל - תפארת ישראל עמוד פ' מ"ג

2 רש"י שם

אבל משנה תורה היה מדבר משה מעצמו כמו השליח כאשר צוה לו המשלח, וזה פירוש מה שאמרו חכמים קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרו כלומר שלא היה השם יתברך נותן הדבור בפיו שלא היה משנה תורה רק לקבל את התורה, והקבלה הוא על ידי מי שקרוב אל המקבל כי המקבל הוא עיקר במשנה תורה, לכך היה זה על ידי משה רבינו ע"ה שהוא קרוב על המקבל, כלל הדבר כי השם יתברך נתן התורה וישראל היו מקבלים אותה והקבלה היא בסוף וזהו משנה תורה שהיא בסוף ולכך הדבור הוא כפי הראוי אל המקבל כי המקבל הוא עיקר שם, דהיינו כי משנה תורה לאוסופי אתי לבאר יותר כאשר ראוי למבקר וזהו עיקר גדול....

באר את התורה - בשבעים לשון פירשה להם:

3 מגילה דף לא:

אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה - פוסק. מאי טעמא? הללו - בלשון רבים אמורות, ומשה מפי הגבורה אמרן. והללו - בלשון יחיד אמורות, ומשה מפי עצמו אמרן.

10 גר"א, אדרת אליהו, מהדורא רביעאה, בלק

4 בבא בתרא דף טו.

וכן משה רבינו גילה בתורה נ' פעמים יציאת מצרים וכמ"ש נ' שערי בינה בעולם וכולן נתגלו למשה חסר א' והוא אנכי ה' אלקיך שאמר הקב"ה בעצמו אבל לנביאים לא נגלה רק מ"ח לכולם בכללם כמ"ש רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולה. לכן אמרו פני משה כפני חמה והוא אנכי ה' אלקיך שבלוחות שניות....

תני: (דברים ל"ד) וימת שם משה עבד ה' - אפשר משה (מת) (מסורת הש"ס: [חל]) וכתב וימת שם משה? אלא, עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע, דברי ר"י, ואמרי לה ר' נחמיה אמר לו ר"ש: אפשר ס"ת חסר אות אחת? וכתבו: (דברים ל"א) לקוח את ספר התורה הזה אלא, עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע, כמו שנאמר להלן: (ירמיהו לו) ויאמר להם ברוך מפי יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו.

11 ר"א חבר, באר יצחק, שם

5 תוספות שם

והוא אנכי ה' אלקיך - ר"ל שב' פעמים נזכר אנכי כו' א' בלוחות הראשונות בפ' יתרו והוא אותם שאמרו הקב"ה בעצמו. והב' מה שבלוחות שניות בפ' ואתחנן שהוא מה שאמר משה במשנה תורה ויהיו שאנכי כולל כל המצוות.... והוא שער המ"ט שכולל כל השערים שתחתיו וזה נגלה גם למשה בסוד פני משה כפני חמה.... אבל אנכי דברות הראשונות הוא שער החמשים שהוא נעלם ולא נתגלה אפילו למשה ולכן אמרו הקב"ה בעצמו ולא נתגלה לשום אדם. רבות בנות עשו חיל - ר"ל שחיל גי' מ"ח ש"ב שמשם מדרגת כל הנביאים....

משה מעצמו אמרם - וברוח הקדש:

6 רמב"ן שם

...והנה הזכיר בכאן שני דברים. אמר שדבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם, וזה רמז אל המצות שיאמר להם בספר הזה שלא נזכרו עד הנה בתורה. ואמר שהם ככל אשר צוה אותו השם לא הוסיף ולא גרע על מה שנצטווה, והזכיר זה בעבור שלא אמר בהם "וידבר ה' אל משה", ולכן כלל אותם עתה שהם כולם ככל אשר נצטווה מפי הקב"ה. ואמר עוד כי הואיל משה באר את התורה, וזה רמז במצות שנאמרו כבר שיחזור אותם לבאר אותם ולחדש בהם דברים. וטעם "הואיל משה", שרצה לבאר להם את התורה, והזכיר כן להודיע כי מעצמו ראה לעשות כן ולא צוהו השם בזה, מלשון הואיל נא ולין (שופטים יט ו), ולו הואילנו ונשב (יהושע ז ז), וכן רבים:

12 מגילה דף יד.

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים....

13 אור גדליהו דברים א'

והוסיף הגר"א לבאר כי הוקשה לו מה שכתוב 'אנכי' גם בדברות השניות וא"כ נמצא דיש ב' שערים של יציאת מצרים שהם למעלה מהשגת משה רבינו, וע"ז ביאר הגר"א שדברות השניות נאמרו כפי ההשגה של משה רבינו שהיא למעלה מההשגה של שאר נביאים, אבל לא הגיעו דשער החמישים, ולכן לגבי דברות הראשונות שהן משער ה', נקראים דברות השניות 'מפי עצמו' משער המ"ט שהוא לפי השגת משה רבינו.

7 אור החיים שם

אלה מיעט הקודם, פירוש לפי שאמר אשר דבר משה שהם דברי עצמו, שכל הספר תוכחות ומוסר ממש לעובר פי ה', ואמרו ז"ל (מגילה לא): קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן, ואפילו מה שחזר ופירש מאמרי ה' הקודמין, לא נצטוו עשות כן, אלא מעצמו חזר הדברים: וחש הכתוב לומר כי כדרך שאמר משה מפי עצמו דברים כאלה כמו כן במאמרים הקודמין אמר משה מפי עצמו איזה דבר, לזה אמר אלה הדברים, פירוש אלה לבד, הם הדברים אשר דבר משה דברי עצמו, אבל כל הקודם בד' חומשים לא אמר אפילו אות אחת מעצמו, אלא הדברים שיצאו מפי המצווה כצורתן, בלא שום שינוי, אפילו אות אחת יתירה או חסרה:

14 זוהר הקדוש ח' ג' רסא.

האי דאקרי משנה תורה משה מפי עצמו אמרן. והא אוקימנא מלה אמאי הכי אלא חכמה עלאה כללא דאורייתא אתקרי ומנה נפקא כלא בההוא קול פנימאה לבתר מתישבא כלא ואתאחד באתר דאקרי עץ החיים וביה תליא כלל ופרט תורה שכתב ושבע"פ והוא אקרי תורה ומשנה תורה....

8 רבינו בחיי שם

ויש לך להתבונן עוד למה התחיל הספר הזה במלת אלה ולא אמר ואלה הדברים כיון שהכל קשור אחד בוא"ו, אבל זה יורה כי הספר החמישי הזה אע"פ שהוא מיוחד עם הארבעה הראשונים והכל קשור אחד ובנין אחד, הנה הוא ענין בפני עצמו, כענין האתרוג שהוא מיוחד עם מיניו שאין מצותו אלא עמהם אבל הוא בפני עצמו שאין לאגודו באגד שלהם, וכן ה"א שניה שבשם שהיא מדת הדין רפה המיסרת לישראל על שבע עבירות, ולכן נקרא ספר החמישי הזה משנה תורה, לכך התחיל משה בדברי תוכחות לדבר עם ישראל קשות ומערב בתוך דבריו רכות, ועל כן הזכיר

15 ר"צ הכהן לר"ח שבט אות ו'

ספר דברים הוא שורש כל תושבע"פ....

16 אור גדליהו דברים א'

ולכן ספר דברים, הסוף של התורה, הוא הממוצע בין ד' ספרים הראשונים של

פ' דברים תשס"ט

תושב"כ ובין תושבע"פ, כי משנה תורה מפי עצמו אמרן: נמצא שמצד א' הוא קרוב לתושבע"פ, ומ"מ כתובה היא מפי הקב"ה למשה כמו שאר התורה שבכתב...

והנה שאלתי את פי מו"ר האל רביע הקדוש
הגאון החסיד מו"ה אלי' מווילנא זצק"ל
מה ההבדל בין התורה הקדושה וזמן משנה תורה
ואמר לי כי הארבעה כפרים הראשונים היו
נשמעים מפי הקב"ה בעלמנו דרך גרונו של משה
לא כן ספר דברים היו ישראל שומעים את דברי
הספר הזה כאשר שמעו דברי הגביאים אשר אמר
משה אשר הקב"ה אמר אל הגביא היום וליום
מחר הלך הגביא והשמיע החזן אל ישראל וא"כ
בעת אשר דבר הגביא אל העם כבר היה נעתק
ממנו הדבור האלהי כן היה ספר דברים נשמע אל
ישראל מפי משרע"ה בעלמנו (*):

ב (ויקרא, במדבר, דברים) קראנך, יעקב בן זאב עמוד מס 289הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ע"ט

יריעות האהל

(* אמר הכותב עיינתי באדרת אליהו של רבינו הקדוש על התורה ולא מלאחי שמה הדברים האלה אשר
שמע מו"ר ז"ל מפי הקדוש אבל מלאחי כדברים האלה לאחד קדוש מדבר הגאון מהר"ל מפרג
זוק"ל (נס' תפארת ישראל סרק מ"ג) על מאחז"ל (מגילה ל"א ב') אין מפסיקין בקללות אמר אביי לא שע
אלא בקללות שבמורה כהמים אבל בקללות שבמשנה תורה מפסיקין ואין בכך כלום מאי קעמא הללו מפי
הקב"ה נאמרו והללו משה מפי עלמנו אמרן. ר"ל כי כל התורה היה השי"ת נותן הדבור בסיו של משה כמ"ש
משה ידבר והאלהים ישננו בקול אבל משנה תורה היה משה מדבר מעלמו כמו השליח שמדבר כאשר עב
ל המעלה. וזה מפי עלמנו אמרן שלא היה השי"ת נותן הדבר בסיו עכ"ל. אבל ראה זה מלאחי בנאוריו
שנדפסו (ריש ס' דברים) כי הספוקים הראשונים של חמשה ספרי התורה הם רומזים על המורה פסוק
ראשון של ס' צראשית יש טו ז' חיבות צראשית צרא אלהים את השמים ואת הארץ ז' חיבות נגד ז' קני
מורה. ואלה סמות כו' י"א חיבות נגד י"א כפאורים ויקרא ס' חיבות נגד ס' פרחים. במדבר י"ז חיבות
ועס הכולל י"ח נגד ח"י ספחים. אלה הדברים כ"ב חיבות נגד כ"ב גביעים (עו' אדרת אליהו) ואני שמעתי
ששמו שזוהו שרמו המדרש (ריש צראשית) על מאמר ויאמר אלהים יהי אור הה"ד פתח דבריך יאיר שהרשן
צוה לרמו על פתח דברי התורה הייט הספוקים הראשונים אשר בחמשה חלקי המורה המה רומזים על המורה:

ב (ויקרא, במדבר, דברים) קראנך, יעקב בן זאב עמוד מס 289הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה